

مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه

رساله علمی سطح سه

راه‌کارهای تربیتی

نهادینه‌سازی آموزه‌های مهدوی در کودکان

استاد راهنما: حجت الاسلام و المسلمین دکتر سید محمد رضا موسوی نسب

استاد مشاور: حجت الاسلام و المسلمین سید علیرضا تراشیون

پژوهشگر: ابراهیم عبدالهی

۱۳۹۴-۱۳۹۳

چکیده

از منظری ویژه، آموزه مهدویت، عصاره ناب تمام معارف اسلامی است که در آن، ظرفیت‌های فراوانی برای تربیت انسان جهت زمینه‌سازی ظهور به منظور تحقق جامعه طراز اسلامی دارد. بر این اساس، نخست باید نسبت به آموزش و انتقال و سپس نهادینه‌سازی آن اهتمام جدی ورزید. برابر با آنچه در احادیث معصومین (ع) وارد شده، بهترین مرحله سنی برای آموزه‌پذیری دوره کودکی است که به مثابه ایجاد نقش‌واره بر سنگ می‌باشد. بنابراین، لازم است جهت یافتن آموزه‌های مهدوی متناسب با این دوره و اتخاذ شیوه‌های تأثیرگذار مناسب برای نهادینه‌سازی آن‌ها تلاش شود. به همین خاطر نوشتار پیش رو، با پژوهشی کتابخانه‌ای و با روش توصیفی تحلیلی، پس از بازشناسی حیطه‌های شخصیتی کودکان، نگاهی گذرا به گونه‌شناسی و معیارهای گزینش آموزه مهدویت برای آن‌ها دارد. سپس جهت نهادینه‌سازی آن در کودکان، با تکیه بر مبانی و اصول تربیت اسلامی، در پی شناسایی و بررسی دو روش تربیتی تلقین و الگونمایی همگام با رشد و تحول شخصیتی آنان بر آمده است. برای این امر، پس از معنا شناسی و جایگاه شناسی این دو روش، به تبیین و بررسی آن‌ها با اموری از قبیل مبانی، اصول، انواع، شیوه‌ها و قالب‌های اجرایی به همراه ذکر نمونه کاربردی برای دستیابی به مقصود، پرداخته می‌شود. در نهایت، بهره‌گیری از این دو روش و شیوه‌ها و قالب‌های اجرایی آن‌ها که مجموعاً راه‌کارهای تربیتی نامیده شده‌اند، به شرط رعایت چهارچوب اجرایی و با در نظر گرفتن ویژگی‌های دوره کودکی، مطلوب ارزیابی شده است.

واژگان کلیدی:

روش تربیتی، نهادینه‌سازی، آموزه مهدوی، مهدویت، کودک، تلقین، الگونمایی

فهرست مطالب

۱.....	مقدمه: طرح رساله.....
۲.....	تبیین موضوع.....
۳.....	ضرورت و اهمیت پژوهش.....
۴.....	پیشینه پژوهش.....
۵.....	روش پژوهش.....
۵.....	اهداف پژوهش.....
۶.....	پرسش‌های پژوهش.....
۶.....	سؤال اصلی.....
۶.....	سؤالات فرعی.....
۶.....	فرضیه پژوهش.....
۶.....	کاربرد نتایج پژوهش.....
۷.....	فصل یکم: مفاهیم و کلیات .....
۸.....	گفتار یکم: مفاهیم.....
۸.....	یک. تربیت.....
۸.....	الف) تربیت در لغت.....
۹.....	ب) تربیت در اصطلاح.....
۹.....	ج) مقصود از تربیت.....
۱۰.....	دو. راه‌کار تربیتی.....
۱۱.....	سه. نهادینه‌سازی.....
۱۱.....	الف) نهادینه‌سازی در لغت.....
۱۲.....	ب) جایگاه نهادینه‌سازی.....

۱. آیات و روایات..... ۱۲
۲. علم اخلاق..... ۱۳
۳. جامعه شناسی..... ۱۳
- ج) مقصود از نهادینه سازی..... ۱۵
۱. جنبه فردی..... ۱۵
۲. جنبه اجتماعی..... ۱۶
- چهار. آموزه مهدوی..... ۱۶
- الف) آموزه..... ۱۷
- ب) مهدوی..... ۱۷
- ج) مقصود از آموزه مهدوی..... ۱۸
- نکته ۱: نگاه فراگیر..... ۱۸
- نکته ۲: رویکرد آموزه‌ای..... ۱۹
- پنج. کودک..... ۲۰
- گفتار دوم: ویژگی‌های راه‌کار تربیتی..... ۲۱
- یک) مؤثرترین روش و ماندگارترین اثر..... ۲۱
- دو) ارتباط روش با دیگر مؤلفه‌های تربیتی..... ۲۱
- سه) بیان خبری کلی و حاکی از دستور..... ۲۲
- گفتار سوّم: گونه‌شناسی راه‌کار تربیتی..... ۲۲
- فصل دوم: بازشناسی دوره کودکی و آموزه مهدوی متناسب.**..... ۲۴
- مقدمه..... ۲۵
- گفتار یکم: بازنمایی جایگاه دوران کودکی..... ۲۵
- یک. اهمّیت شناخت دوره کودکی..... ۲۵
- دو. دوران کودکی از نظرگاه پیامبر(ص) و اهل بیت(ع)..... ۲۶

۲۸.....	سه. رویکردی تربیتی به دوران کودکی .....
۲۹	گفتار دوم: بازشناسی ابعاد شخصیت کودک .....
۲۹.....	یک. حیطه شناختی .....
۲۹	الف) تعریف.....
۲۹	ب) اهمیت .....
۳۰	ج) ویژگی‌های حیطه شناختی کودک.....
۳۱.....	۱. تحوّل زبان.....
۳۱.....	۲. شکل‌گیری تصویر ذهنی .....
۳۱.....	۳. پیش‌تصویری بودن .....
۳۲.....	۴. درون‌سازی مفاهیم و فعالیت رمزی.....
۳۲.....	۵. زمینه‌سازی ذهنی جهت تقلید از الگوی پنهان.....
۳۳.....	۶. خودمحوری .....
۳۳.....	۷. ناتوانی در تجزیه و تحلیل صحیح.....
۳۴.....	۸. انس با محسوسات و بیگانگی با مفاهیم انتزاعی .....
۳۵.....	۹. شکل‌گیری خودپنداره.....
۳۵.....	۱۰. انعطاف فکری و زودباوری .....
۳۵.....	۱۱. کنجکاوی.....
۳۵.....	۱۲. یادگیری مشاهده‌ای.....
۳۶.....	۱۳. کیفیت درک مفاهیم کیفی و کمی.....
۳۶.....	۱۴. تحوّل چشم‌گیر بازشناسی و تحوّل اندک نگهداری.....
۳۷.....	دو. حیطه عاطفی .....
۳۷	الف) تعریف.....
۳۷	ب) اهمیت .....
۳۸	ج) ویژگی‌های حیطه عاطفی کودکان.....
۳۹.....	۱. محبت خواهی .....
۳۹.....	۲. احترام خواهی .....

۳۹	نیازمندی به امنیت
۳۹	نیاز به شادمانی
۴۰	استقلال طلبی
۴۰	تنوع طلبی
۴۱	خود نمایی
۴۱	میل به ارتباط با همسالان
۴۱	پافشاری مدافعانه بر عقیده خویش
۴۱	سه. حیطه رفتاری
۴۱	الف) تعریف
۴۱	ب) اهمیت
۴۲	ج) ویژگی‌های حیطه رفتاری کودکان
۴۳	۱. تقلید پذیری
۴۴	۲. دعوت پذیری عملی
۴۴	۳. شتاب زدگی
۴۵	۴. ناپایداری اراده
۴۵	۵. عادت پذیری
۴۵	۶. بازی
۴۶	گفتار سوّم: گونه‌شناسی و گزینش آموزه مهدوی برای کودکان
۴۶	یک. ضرورت گونه‌شناسی و گزینش
۴۷	دو. معیارهای گزینش
۴۸	الف) قابل فهم بودن
۴۸	مثال اوّل
۴۹	مثال دوم
۴۹	مثال سوّم
۴۹	ب) سودمندی
۵۰	ج) قابلیت الگوبرداری

گفتار چهارم: دسته‌بندی آموزه مهدوی به لحاظ فرار گرفتن در سامانه انتقال به کودک	۵۱
یک. آموزه غیرقابل بیان	۵۱
دو. آموزه قابل بیان	۵۱
الف) قابل بیان اجمالی	۵۲
ب) قابل بیان تفصیلی	۵۲
فصل سوم: روش تلقین آموزه مهدوی	۵۳
گفتار یکم: معناشناسی تلقین	۵۴
یک. معانی لغوی تلقین	۵۴
دو. تعاریف اصطلاحی	۵۴
سه. تعریف پیشنهادی و نکات آن	۵۵
الف) نتیجه‌ی تلقین؛ تحقق باور	۵۵
ب) تکرار نظام‌مند، عنصر اصلی تلقین	۵۵
ج) ارتباط مستقیم تلقین با جنبه شناختی و گرایشی	۵۶
د) جایگاه تلقین بعد از اخبار، آموزش و تذکر	۵۶
ه) تلقین، روش و ابزاری مشترک برای تحقق اهداف صحیح و باطل	۵۷
گفتار دوم: جایگاه‌شناسی تلقین	۵۷
گفتار سوم: تلقین؛ تهدید یا فرصت برای باور مهدوی کودکان	۵۸
یک. تبیین سوال	۵۸
دو. پاسخ با تبیین دو گونه تلقین	۵۹
الف) تلقین آسیب‌زا در فرآیند آموزش	۵۹
ب) تلقین باورساز پس از آموزش	۶۰
نکته مهم	۶۱

گفتار چهارم: انواع تلقین.....	۶۱
یک. خودتلقینی و دگر تلقینی.....	۶۲
دو. تلقین قولی و فعلی و محیطی.....	۶۲
سه. تلقین مثبت و منفی.....	۶۳
گفتار پنجم: تلقین‌پذیری کودکان.....	۶۴
یک. ویژگی‌های هم‌سو با تلقین‌پذیری.....	۶۵
۱. شکل‌گیری خودپنداره.....	۶۵
۲. یادگیری مشاهده‌ای و تقلیدپذیری.....	۶۶
۳. انعطاف فکری و زودباوری.....	۶۶
۴. شتاب‌زدگی.....	۶۶
۵. ناپایداری اراده.....	۶۶
۶. عادت‌پذیری.....	۶۷
۷. علاقه به تکرار.....	۶۷
۸. محبت خواهی و دلبستگی به محبوب.....	۶۷
دو. ویژگی‌های معارض با تلقین‌پذیری.....	۶۸
۱. خودمحوری.....	۶۸
۲. استقلال طلبی.....	۶۹
کیفیت جهت‌دهی ویژگی معارض.....	۶۹
گفتار ششم: تنظیم محتوای تلقینی مهدوی.....	۶۹
مرحله اول: انتخاب موضوع.....	۷۰
مرحله دوم: استخراج پیام.....	۷۰
مرحله سوم: ساختن جمله کلیدی.....	۷۱
مثال.....	۷۱

گفتار هفتم: اصول تلقین	۷۲
۱. خلوص نیت	۷۲
۲. اعتقاد و التزام عملی به پیام تلقینی	۷۳
۳. محبوبیت و مقبولیت نزد کودک	۷۳
۴. ثبات و پرهیز از تردید	۷۳
۵. توجیه شناختی و چشاندن لذت همراهی محتوای تلقینی	۷۴
۶. تمرکز بر پیام واحد	۷۵
۷. رعایت تناسب	۷۶
الف) تناسب شیوه، قالب و محتوا با هدف	۷۶
ب) انتخاب موقعیت مناسب	۷۶
۸. نظام‌مندی و استمرار تکرار	۷۷
الف) عوامل موثر بر تنظیم تعداد تکرار	۷۷
ب) تنظیم تکرار در شبانه‌روز و روزهای متوالی	۷۸
۹. توجه به واکنش‌ها	۷۹
۱۰. بهره‌بری از تنوع	۷۹
گفتار هشتم: شیوه‌های کلی اجرای تلقین	۸۱
یک. پیوندادن پیام تلقینی با واقعیات زندگی کودک	۸۱
دو. در معرض داوری قرار دادن کودک	۸۲
گفتار نهم: قالب‌های اجرایی تلقین	۸۳
۱. قصه	۸۳
الف) اهمیت قصه	۸۳
ب) قصه نوعی از تکرار	۸۴

- مثال: قصه یاران آفتاب ۸۴
- (ج) تکرار پیام در قصه ۸۵
- نوع اول ۸۵
- نوع دوم ۸۵
- نوع سوم ۸۵
- مثال: قصه بزرگترین هدیه ۸۵
- (د) بهره‌بری از قصه در دگر تلقینی و خود تلقینی ۸۷
۲. شعر و نظم ۸۷
- نمونه اول ۸۸
- نمونه دوم ۸۸
۳. نقاشی و رنگ آمیزی ۸۸
- مثال ۸۹
۴. نمایش ۸۹
۵. پرسش و پاسخ ۹۱
- فصل چهارم: روش الگونمایی مهدوی** ۹۳
- گفتار یکم: معناشناسی ۹۴
- (یک) الگو و اسوه ۹۴
- (دو) تقلید ۹۵
- (سه) الگوی مهدوی ۹۵
- (چهار) الگونمایی مهدوی ۹۷
- (الف) نام‌ها و تعاریف الگونمایی ۹۷
- (ب) تعریف پیشنهادی ۹۸
- مقصود از «مشاهده کامل و امری به منزله آن» ۹۹

- گفتار دوم: جایگاه‌شناسی روش الگونمایی ۱۰۰
- یک. قرآن و روایات ۱۰۰
- دو. بیان تربیت پژوهان اسلامی ۱۰۱
- سه. روان‌شناسی ۱۰۲
- چهار. جامعه‌شناسی ۱۰۳
- گفتار سوم: الگوپذیری کودکان ۱۰۴
- گفتار چهارم: مبانی الگوپذیری در انسان ۱۰۵
- یک. تأثیرپذیری از محیط ۱۰۶
- دو. کمال‌طلبی ۱۰۶
- سه. قهرمان‌جویی ۱۰۷
- چهار. نیاز روانی به الگو ۱۰۷
- گفتار پنجم: اصول الگونمایی مهدوی ۱۰۸
۱. نمونه و ممتاز بودن الگو ۱۰۸
۲. جذابیت رفتاری الگو ۱۰۹
۳. هماهنگی رفتار الگو ۱۱۰
- الف) هماهنگی بین رفتار و گفتار الگو ۱۱۰
- ب) هماهنگی رفتار الگو در موقعیت‌های مشابه ۱۱۰
- ج) هماهنگی رفتار الگو با گفتار و رفتار الگوهای دیگر ۱۱۱
۴. فراهم‌سازی مشاهده کامل الگو ۱۱۱
۵. انتخاب الگو و جنبه‌گویی مناسب با لحاظ معیارها ۱۱۲
- الف) معیار اول: قابلیت مشاهده ۱۱۲
- ب) معیار دوم: قابلیت‌الگو برداری و تقلیدپذیری ۱۱۳

- ج) معیار سوّم: محوریت بر واقعی بودن ۱۱۳
۶. آگاهی دهی ۱۱۴
- الف) آگاهی دهی پیرامون جنبه الگویی و معیار معرفی الگو ۱۱۵
- ب) آگاهی دهی پیرامون تشخیص مصداق ۱۱۶
- ج) آگاهی دهی پیرامون اهداف و دلایل ۱۱۸
- د) آگاهی دهی پیرامون شیوه‌های الگوبرداری ۱۲۰
- ه) آگاهی دهی پیرامون مراحل الگوبرداری ۱۲۰
- مرحله اول: توجّه ۱۲۱
- مرحله دوم: به یاد سپاری ۱۲۱
- مرحله سوّم: بازآفرینی حرکتی ۱۲۱
- مرحله چهارم: انگیزش ۱۲۱
۷. بهره‌بری از تنوع ۱۲۲
- الف) تنوع الگوها ۱۲۲
- ب) تنوع شیوه و قالب اجرایی ۱۲۳
۸. تناسب و هماهنگی ۱۲۳
- الف) وجوه اشتراک، جنبه‌ای از تناسب ۱۲۴
- ب) آثار تناسب و هماهنگی ۱۲۴
- ج) چند نمونه از تناسب ۱۲۵
- نمونه اول: تناسب با شرایط خانوادگی ۱۲۵
- نمونه دوّم: مثال قرآنی مشابهت ۱۲۵
- نمونه سوّم: مشابهت در سطح زندگی ۱۲۶
- گفتار ششم: انواع الگونمایی ۱۲۷
- یک. مشاهده‌ای (مستقیم) و توصیفی (غیرمستقیم) ۱۲۷
- دو. تصریح به الگوبودن شخص و عدم تصریح ۱۲۸

- سه. معرفی الگو با اسم یا عنوان عام ۱۲۸
- گفتار هفتم: انواع و شیوه‌های الگوبرداری ۱۲۹
- یک. تقسیم از جهت وجود آگاهی ۱۲۹
- الف) محاکات ۱۲۹
- ب) تقلید بمعنی الاخص ۱۲۹
- ج) اقتباس ۱۳۰
- دو. تقسیم از جهت تطابق کامل ۱۳۱
- الف) الگوبرداری عینی ۱۳۱
- ب) الگوبرداری غیرعینی ۱۳۱
- گفتار هشتم: کارکردهای الگونمایی مهدوی ۱۳۲
۱. آموزش و یادگیری با کیفیت بالا ۱۳۲
۲. امکان و سهولت انجام و استمرار رفتار در نظر الگوپذیر ۱۳۳
۳. ارزیابی، سنجش و اصلاح رفتار ۱۳۴
۴. استحکام، ترویج و افزایش اعتماد به معارف مهدویت ۱۳۵
۵. سوق‌دهی گرایش‌ها به مهدویت ۱۳۵
۶. ایجاد و تقویت انگیزه، تحرک و پویایی ۱۳۷
۷. پیشگیری و مبارزه با انحراف ۱۳۸
- گفتار نهم: آسیب شناسی ۱۳۹
۱. شخصیت‌گرایی ۱۳۹
- آثار یا گونه‌های ظهور شخصیت‌گرایی ۱۴۰
- الف) فراموشی معیار و هدف در غیاب الگو ۱۴۰
- ب) الگوبرداری کورکورانه و بی‌دلیل ۱۴۱
- ج) مغالطه الگویی ۱۴۲

۱۴۳	..... دو مصداق مغالطه الگویی
۱۴۳	..... خصوصیات زمینه‌ساز مغالطه الگویی در کودک
۱۴۴	..... (یک) خوش‌بینی زیاد، تصوّر خوب و بد مطلق
۱۴۴	..... (دو) محدودیت ظرفیت شناختی و ناتوانی در تجزیه و تحلیل
۱۴۵	..... ۲. پیروی از الگوی مشهور و مقبول اکثریت
۱۴۶	..... ۳. تعارض و ناهماهنگی رفتار الگو
۱۴۷	..... آثار تعارض و ناهماهنگی
۱۴۷	..... الف) تردید
۱۴۷	..... ب) قضاوت نابجای کودکانه
۱۴۷	..... ج) کاهش محبوبیت الگو
۱۴۸	..... د) کاهش اعتماد یا بی‌اعتمادی
۱۴۸	..... ه) پرورش روحیه نفاق، خودخواهی و ریا
۱۴۹	..... ۴. لغزش الگو
۱۴۹	..... ۵. اشتباه در تشخیص مصداق جنبه الگویی
۱۵۱	..... جمع بندی
۱۵۵	..... پیشنهادات
۱۵۷	..... فهرست منابع
۱۵۸	..... کتاب‌های فارسی و عربی
۱۶۶	..... مقالات
۱۶۷	..... پایان نامه‌ها
۱۶۷	..... سایت‌ها

مقدمه

طرح رساله

تبیین موضوع

مهدویّت، اندیشه‌ی انتظار موعودی الهی است که افزون بر شمولیّت نسبت به تمام اعتقادات و باورهای اسلامی، نویدبخش آموزه‌هایی است که عامل حرکت، امید، تعالی و پیشرفت در جامعه‌ی بشری به‌ویژه جامعه بزرگ اسلامی می‌گردد. در عصر غیبت کبری و دوری ظاهری از مربّی و حجّت الهی، جامعه‌ی شیعی بیش از هر زمان دیگر، به منظور ارتقاء و رشد علمی، عملی و معنوی افراد جهت زمینه‌سازی ظهور، نیازمند دانش‌افزایی و تقویت باورها نسبت به آموزه‌های مهدوی است. بر این اساس، یکی از مهم‌ترین وظایف شیعیان در عصر غیبت نیز گسترش فرهنگ مهدویّت و زمینه‌سازی برای ظهور امام زمان (عج) است.^۱ زمینه‌سازی، به معنای آمادگی معرفتی، اخلاقی و رفتاری برای ظهور و پذیرش امر معصوم است به‌گونه‌ای که زمینه و مقدمات ظهور فراهم گردد.^۲

این آرمان ارزشمند با پرورش نسلی مهدوی تحقّق می‌یابد. از این‌رو، باید بهترین سن برای تربیت‌پذیری و تأثیرپذیری، یعنی دوران کودکی را که در واقع دانشگاه تربیت محسوب می‌شود انتخاب نمود. زیرا شاکله شخصیتی و زیر بناهای فکری، اعتقادی و اخلاقی هر فرد در آن دوران پایه‌ریزی می‌گردد.

متأسفانه در جامعه معاصر، والدین و مربّیان و به‌طورکلی افراد و نهادهای تأثیرگذار، در زمینه‌ی ایجاد و تقویت روحیه‌ی مهدی‌باوری و مهدی‌یاوری میان افراد جامعه بسیار کم‌توجه بوده‌اند. افزون بر آن، پیرامون آغاز پرورش چنین روحیه‌ی رشد دهنده‌ای از سنین کودکی، اقدامات سازنده و تحقیقات علمی قابل استنادی صورت نگرفته است. این کاستی، به‌خاطر فقدان معرفتی و انگیزشی نسبت به دو امر است؛ یکی، جایگاه آموزه‌های مهدوی در تربیت انسان به‌ویژه در دوره‌ی طلایی کودکی و دیگری، نقش تربیت و روش‌های صحیح آن در نهادینه‌سازی معارف مهدویّت می‌باشد.

پژوهش پیش‌رو، به قصد رفع مورد اخیر، پس از بازشناسی و توصیف حیطه‌های شخصیتی کودکان، نگاهی گذرا به گونه‌شناسی و معیارهای گزینش آموزه‌های مهدوی برای آن‌ها دارد. سپس جهت نهادینه‌سازی آن آموزه‌ها در کودکان، با تکیه بر مبانی و اصول تربیت اسلامی، در پی شناسایی راه‌کارها و

۱. بالادستیان و همکاران، نگین آفرینش، ج ۱، ص ۲۲.

۲. آیتی، نصرت الله، زمینه‌سازی ظهور؛ چیستی و چگونگی، فصل‌نامه مشرق موعود، پاییز ۱۳۹۰، شماره ۱۹، صص ۱۹-۵۹.

روش‌های تربیتی مناسب همگام با رشد و تحوّل شخصیتی کودکان است. پژوهشگران حوزه تربیت، روش‌های فراوانی جهت تربیت انسان مطرح کرده‌اند مانند اعطای بینش، تذکر، تفکر و تدبّر، تشویق و تنبیه. آنان برای تربیت کودک، روش «تلقین» و «الگودهی» را به ویژه در تربیت دینی مؤثر دانسته‌اند. به همین خاطر، در این نوشتار، دو روش تربیتی «تلقین» و «الگونمایی مهدوی» انتخاب و با ذکر اموری همچون معناشناسی، جایگاه‌شناسی در تربیت کودکان، مبانی و اصول، شیوه‌ها و قالب‌های اجرایی به تبیین آن دو پرداخته می‌شود. با بهره‌گیری از این روش‌ها، می‌توان استعدادها و نرفته در کودکان را با جهت‌دهی به سوی آموزه‌های مهدوی رشد و شکوفایی بخشید. از این طریق، نه تنها کودکان با این آموزه‌ها آشنا می‌شوند بلکه زمینه‌ی نهادینه‌سازی و درونی‌شدن آن‌ها فراهم و به صورت باور و ایمان در می‌آید. این امر، افزون بر خودمراقبتی حاصل از درک حضور حضرت مهدی علیه السلام، باعث استحکام اعتقادات، انجام رفتارهای پسندیده با میل و رغبت درونی و همچنین موجب آمادگی برای عصر ظهور می‌گردد.

ضرورت و اهمیت پژوهش

الف) منابع اسلامی، مملوّ از آموزه‌های تعالی بخش مهدویت است و قابلیت انتقال به تمامی سنین حتمی کودکی را دارد. در مراکز آموزشی و پرورشی ویژه کودکان مانند مهدکودک‌ها و پیش‌دستانی‌های موجود، این امر مورد غفلت قرار گرفته و تنها موضوعات بهداشتی و اجتماعی تکراری در لیست آموزشی قرار گرفته‌اند. البته صرف اطلاع رسانی کافی نیست و علاوه بر انتقال، باید به فکر نهادینه‌سازی، درونی‌شدن و تبدیل به باور و ایمان نیز باشیم تا اثر تربیتی ماندگار داشته باشد و در نتیجه افعال خیر با میل درونی صادر گردد. دوره‌ی کودکی بهترین زمان برای این امر است.

ب) با توجه به ویژگی‌های خاص شخصیتی کودکان، شایسته است که آموزه‌های مهدوی به لحاظ قرار گرفتن در سامانه‌ی انتقال به کودک به گونه‌ای روشمند دسته‌بندی و گزینش شوند. افزون بر آن، روش‌های متناسب با سیر رشد و تحوّل شناختی، عاطفی و رفتاری کودک، اتخاذ شود چون در غیر این صورت، کودکان در معرض تهدید آسیب‌های جدی معرفتی و عاطفی نسبت به آن آموزه‌ها قرار خواهند گرفت و هیچ بهره‌ی معرفتی و معنوی از آن‌ها نخواهند برد. امروزه نهادهایی که تأثیر آموزشی و تربیتی مستقیم بر کودکان دارند همچون خانواده، مدرسه و رسانه به این دو امر مهم توجه کافی ندارند.

ج) گروهک‌ها و جریانات ضدّ دیانت و مهدویّت در زمینه‌ی انتقال مفاهیم و گزاره‌های انحرافی یا به‌ظاهر دینی به کودکان، فعالیت‌های گسترده‌ای دارند. آن‌ها از طریق تلقین و تکرار آموزه‌های انحرافی خود و همچنین ارائه‌ی الگوهای نامناسب، قصد تغییر و سوق‌دادن اندیشه و گرایش‌های کودکان از معارف ناب اسلامی و مهدوی به سوی اهداف باطل دارند. با در نظر گرفتن سه ضرورتی که بیان شد، اهمیّت پرداختن به این پژوهش جهت شناساندن امام مهدی علیه السلام و نهادینه‌سازی آموزه‌های مهدوی در کودکان با روش‌های تربیتی روشن می‌گردد.

پیشینه پژوهش

پژوهش‌هایی پیرامون روش‌های انتقال و نهادینه‌کردن مفاهیم دینی و همچنین روش‌های تربیتی انجام گرفته که برخی از آن‌ها در قالب پایان‌نامه عبارتند از «راه‌کارهای انتقال ارزش‌های دینی به کودکان دبستانی»، «روش‌های نهادینه‌کردن ارزش‌ها در جوانان در سیره‌ی ائمه (ع)»، «شیوه‌های نهادینه‌سازی ارزش‌های دینی در کودک و نوجوان از منظر دین و روان‌شناسی»، «آسیب‌شناسی تربیت کودک براساس آیات و روایات»، «روش‌های تغییر و اصلاح رفتار کودک و نوجوان با نگاه آیات و روایات»^۱. برخی دیگر در قالب کتاب عبارت است از: «آموزش اخلاق، رفتار اجتماعی و قانون‌پذیری به کودکان از مسعود جان‌بزرگی»، «آموزش مفاهیم دینی همگام با روان‌شناسی رشد از ناصر باهنر»، «روش‌های تربیت اخلاقی کاربردی در اسلام با تأکید بر دوره‌ی نوجوانی و جوانی»، «اصول و روش‌های ارائه مفاهیم دینی»، «نگاهی دوباره به تربیت اسلامی از خسرو باقری». در خصوص روش تلقین و الگودهی، علاوه بر منابع مذکور، تحقیقات مستقلی هم مکتوب شده مانند «امام، الگوی امت» و «نقش اسوه‌ها در تبلیغ و تربیت»^۲.

جا دارد پیرامون محتوا و روش هر کدام از آن‌ها، که تحقیقات ارزنده‌ای ارائه کرده‌اند بحث شود. (حتی برخی از آن‌ها برای نوشتن این رساله، مورد مطالعه قرار گرفته است) ویژگی‌های آن‌ها به طور خلاصه و کلی چنین است؛ اولاً، موضوعشان عام است و شامل کلیه مفاهیم دینی می‌شود. ثانیاً، تخصصی ویژه سنی که در این تحقیق لحاظ شده نیست. ثالثاً، انتقال و نهادینه‌کردن در پژوهش‌ها با رویکرد خصوص

۱. پایان‌نامه‌های مذکور در متن، رساله‌هایی است که در حوزه علمیه قم دفاع شده است.

۲. شناسنامه کتب یادشده، در بخش منابع همین نوشتار ذکر خواهد شد.

راه کارهای تربیتی نیست، بلکه عام است. رابعاً، آن‌هایی که با موضوع روش تربیتی خاص مثل تلقین و الگودهی نگاشته شده‌اند به شیوه‌ها و قالب‌های اجرایی آن برای کودک اصلاً اشاره نکرده یا نگاه اجمالی داشته بدون بیان نمونه‌ی کاربردی.

پژوهش حاضر، سنین چهار تا هفت سال از دوره کودکی را انتخاب و پس از بررسی معیارهای گزینش آموزه‌های مهدوی برای آن دوره، به بررسی نهادینه‌سازی آموزه‌های مهدوی در کودکان می‌پردازد. جهت تحقق آن، دو روش تربیتی «تلقین» و «الگونمایی مهدوی» از نظر مفهوم‌شناسی و جایگاه‌شناسی در تربیت کودک واکاوی می‌گردد و همچنین اصول و قواعدی برای آن دو بیان می‌شود. پرداختن به شیوه‌ها و قالب‌های اجرایی دو روش مذکور به همراه ذکر نمونه‌ی کاربردی متناسب با دوره‌ی کودکی، از دیگر امتیازات این نوشتار است.

روش پژوهش

در این پژوهش از روش آمیزه‌ای تلفیقی (نقلی و حیانی، نقلی تاریخی و علمی تجربی) استفاده شده است. روش گردآوری اطلاعات، اسناد نوشتاری است و همچنین روش داده‌پردازی، توصیفی تحلیلی می‌باشد.

اهداف پژوهش

انسان در دوره‌ی کودکی، ظرفیت و توانایی زیادی در پذیرش آموزه‌های دینی به‌ویژه معارف مهدویت دارد. بر این اساس، این پژوهش می‌تواند در زمینه‌ی هدف مهمی همچون بازنمایی جامعی از ظرفیت‌ها و استعداد‌های کودکان در زمینه‌ی پذیرش آموزه‌های مهدوی کمک کند. دیگر این که مدخل نوینی در کاوش پیرامون آموزه‌های مهدوی ایجاد کند و آن عبارت است از پیوند و ارتباط متقابل روش‌های تربیتی و معارف مهدویت. هدف دیگر این است که روش‌های تربیتی تأثیرگذاری همچون تلقین و الگودهی، از مباحث صرفاً نظری عبور کرده و بتوان به شیوه‌ها و قالب‌های اجرایی آن‌ها با توجه به ویژگی‌های روحی و شخصیتی دوران کودکی دست یافت و به‌صورت یک دستورالعمل قابل اجرا جهت نهادینه‌سازی و درونی‌شدن آموزه‌های مهدوی در کودکان ارائه کرد. هدف نهایی پژوهش پیش‌رو، این است که با تربیت نسلی مهدی‌باور و مهدی‌یاور بتوان زمینه‌های سازندگی انسان‌ها برای زندگی مهدوی و آمادگی برای ظهور فراهم گردد.

پرسش‌های پژوهش

سؤال اصلی

راه کارهای تربیتی نهادینه‌سازی آموزه‌های مهدوی در کودکان چیست؟ برای نهادینه‌سازی آموزه‌های مهدوی در کودکان، از چه روش‌های تربیتی می‌توان بهره برد؟

سؤالات فرعی

- ۱) با توجه به ویژگی‌های شخصیتی دوره‌ی کودکی اعم از شناختی، عاطفی و رفتاری، چگونه می‌توان در گزینش آموزه‌های مهدوی برای کودکان موفق بود و معیار چیست؟
- ۲) با روش تلقین، چگونه می‌توان آموزه‌های مهدوی را در کودکان نهادینه کرد؟
- ۳) چگونه می‌توان با روش الگونمایی، آموزه‌های مهدوی را در کودکان نهادینه و درونی کرد؟

فرضیه پژوهش

با توجه به ویژگی‌های شناختی، عاطفی و رفتاری کودکان، می‌توان آموزه‌های مهدوی متناسب با آنان را شناسایی کرد. همچنین، این باور اثبات می‌گردد که روش‌های تربیتی مانند تلقین و الگونمایی نقش مهم و تأثیرگذاری در نهادینه‌سازی آن آموزه‌ها در کودکان دارند.

کاربرد نتایج پژوهش

نتایج این تحقیق، می‌تواند مفید باشد برای هر شخص و نهادی که در جایگاه انتقال و نهادینه‌سازی آموزه‌های مهدوی در کودکان فعالیت می‌کند. مانند والدین به ویژه مادرانی که قصد دارند از تمام ظرفیت هم‌جواری با کودک جهت تربیت نسل منتظر از طریق نهادینه‌سازی آموزه‌های مهدوی استفاده کنند، مربیان مهد کودک‌ها و پیش‌دبستانی‌هایی که قصد اجرای برنامه‌ی آموزش معارف مهدوی دارند به‌ویژه اگر آن برنامه در یک فرآیند تربیتی بلند مدت باشد، قصه‌نویسان و قصه‌گویان، شاعران، فیلم‌نامه‌نویسان و فیلم‌سازان عرصه‌ی کودک و همچنین طراحان بازی‌های کودکانه.